

İstasyon'dan Fenere MERSİN

MERSİN From Railway Station to the Lighthouse

Zekiye YENEN

Kent Kitaplarının İzinde

Çocukluğumda evdeki kitaplıktan, sonraları kitabevlerinde kitap seçerken tercihim hep yerleşmeleri, yerleşme ögelerini kırsal ya da kentsel yaşam ile harmanlayan eserlerden yana kullanmış olduğumu ya da hatırımda kalanların bu tür kitaplar olduğunu akademik kariyerimde ilerlemekle farkettim. Bu nedenle Megaron'un editörlerinden Sayın Evren bir kitap tanıtım yazısı istediğinde kendimi Mersin kentine dair kitabı incelemekten alıkoymadım.

Kitabın "İstasyon'dan Fenere Mersin" ismi merak uyandırıyor: istasyon demiryolunu, fener denizi akla getiriyor; kitap okunurken bu ismin diğer anlamlarının kentin incelenen tarihi kesiminin sınırları, aynı zamanda kentin simgeleri olduğu anlaşılıyor.

"İstasyon'dan Fenere Mersin" kitabının editörleri Mersin Üniversitesi Akdeniz Kent Araştırmaları Merkezi elemanı Tülin Selvi Ünlü ve Şehir ve Bölge Planlama Bölümü öğretim üyesi Tolga Ünlü, yayımcısı Mersin Ticaret ve Sanayi Odası, dili Türkçe ve İngilizce, basım tarihi 2008, hacmi 309 sayfa. Kitap; sunuş ve sonuç yazıları ile notlar ve kaynak listesinin yanısıra "Mersin'e Dair" ve "Kenti Gezmek" bölümlerinden oluşuyor. "Mersin'e Dair" bölümü farklı yazarların kentin kuruluşunun başladığı yere, gezginlerin notlarına, eski Mersin'de yaşama, kent hafızasını oluşturmak ile kentin geleceğini kurmak arasındaki bağa ilişkin yazılardan oluşuyor. "Kenti Gezmek" bölümü; "Kentin Girişi", "Ticaretin Omurgası", "Dışa Açılan Kapı", "Pazaryeri", "Yeni Yaşam", "Buluşma Yeri", "Gelişen Kent" şeklinde herbiri eski kentin yapısal ögelerine işaret eden nitelermelerle kurgulanmış altbölümlerden oluşuyor.

Editörler kitabın tasarımını Ali Murat Merzeci'nin efemera¹ koleksiyonuna temellenerek hazırlamışlar. Bu durum; kitabın bölümlerini, sayfa düzenini, sayfa içeriklerini etkilemiş; çift rakamlı Türkçe sayfalarda bölüme adını veren kentsel ögenin eski halini / hallerini gösteren resim ve yapının çevresi ile verildiği bir

kroki, karşısındaki tek rakamlı İngilizce sayfalarda aynı kentsel ögenin "olabildiğince" (s. 14) aynı noktadan günümüzdeki görünümü ya da kentin bu kısmı değişti ise aynı mekanın 2000'li yıllardaki dönüşmüş halinin fotoğrafı yerleştirilmiş, bu sayfaya kentsel öge bina ise üç boyutlu modellemesi de eklenmiş.²

Bu tasarım tercihi önemli derecede tekrarlara neden olmuş: birden fazla önceki görünümü bulunan ancak artık yerinde olmayan tarihi bina ya da kentsel açık mekanların yerlerindeki yapılaşmanın günümüzdeki görünümüleri, krokiler, üç boyutlu modellemeler, aynı bilgilerin farklı bölümlerde benzer cümlelerle verilmesi, kaynakların karşılıklı iki kez verilmesi... bu tekrarlara örnekler.

Kitap incelenirken en çok hissedilen eksikliklerden biri nüfus, ticaret hacmi... ile ilgili rakamsal destek verilmemesi, bağlı olarak nesnellik, diğeri "Kenti Gezmek" bölümünde altbölümlerdeki genel bilgiler ile izleyen sayfalardaki görsel malzeme açıklamaları arasında bağlantı / geçiş kurulmaması. Altbölümlerde izlenen yöntemle ilgili olarak merak edilen ise; görsel malzemenin ayrı ayrı incelenmesi yerine tarihler de gözönüne alınarak karşılaştırmalı, bütüncül incelemenin tercih edilmeyişinin nedeni.

Kitap hazırlanırken türlü yazılı kaynaklardan, tez çalışmalarından ve kaynakçada açıklanmayan sözlü tarih çalışmalarından yararlanılmış. Metindeki göndermelerle ilgili olarak okuyucuyu düşündüren konu; önemli sayıda göndermenin ikincil kaynaklara (orijinal eserlerden yararlanılan lisansüstü tezlerine) yapıldığı. Kitabın yeniden basımı sırasında yararı olacağı düşüncesiyle, bu konuda bir hatırlatma da s.32'deki göndermelerin açıklanmasının "Notlar" bölümünde olmadığı.

¹ "Efemera" kartpostal, fotokart ve bunları destekleyen kağıt ürünleri olup Merzeci'nin yazdığına göre ülkemizde son on yılın gözde koleksiyon türüdür. A.M. Merzeci, Efemera ve Mersin Kartpostalları, İstasyon'dan Fenere Mersin, T.S. Ünlü ve T. Ünlü, editörler, G. Selvi, çev., Mersin Ticaret ve Sanayi Odası, Mersin, 2008, s. 4.

² Yöntem konusunda bakınız: ss. xviii, 50-51.

Kitaptan öğrenilenlere gelince;

Mersin Antik döneme tarihlenen³ geçmişine karşın bir 19. yüzyıl yerleşmesi: bitek Çukurova'nın sanayileşmekte olan ülkelerin hammadde olarak gereksindiği tarımsal ürünlerinin demiryolu ile Adana'dan Mersin'e taşınması ve Mersin'deki iskelelerden teknelere yüklenmesine dayanan ticaret ile hayat bulmuş bir kent. Mersin -zamanla Anadolu'daki demiryolu altyapısının gelişmesi, karayolu ulaşım bağlantılarının da kurulması ile- limanının geri bölgesinin Çukurova'nın ötesinde tanımlanması⁴ sonucu varlık nedeni nakliyata dayalı ekonomi olan bir kent. Kentin oluşumundaki bu özellikten kaynaklanarak kentsel nüfusun; Anadolu'nun ve Doğu Akdeniz'in farklı yörelerinden, Avrupa'dan... türlü köken ve inançlardan, farklı diller konuşan, aynı zamanda

değişik gelir gruplarından kozmopolit bir bileşim olduğu, bunun da sosyal yaşama, yanısıra fiziksel yapılanmaya ibadethane ve sivil mimari çeşitliliği olarak yansıdığı anlaşılıyor.⁵

Çalışmanın "fiziksel ve dönem sınırları"⁶ kentin 19. yüzyılın son çeyreğinden 20. yüzyıl ortasına kadarki döneminde yapılan kısmı, daha açık anlatımla; iskelelerin arkasında kıyıya koşut olarak gelişen ana aks ile çevreleyen mahalleler şeklinde belirlenmiş. Bu ana aks; İstasyon ile Gümrük İskelesi arasında raylı bir hat ile üzerinden ilişki kurulan, iki yanında yönetim binalarının, hizmet / donatı yapılarının, konsoloslukların, hanların, zahire borsasının, bankaların..., giderek parkların ve diğer gerekli donanımın yer seçtiği Uray Caddesi.

Kanımcı kitabın en etkileyici yanı; günümüzdeki kentsel estetik yoksunluğunun, kentsel açık mekan anlayışındaki ve tasarımındaki eksikliğin, ölçeksizliğin alt bölümlerin başındaki eski haritalar ve önceki mekanların üç boyutlu suretleri üzerinden kanıtlarla görülmesine hizmet ediyor olması.

Ülkemizin hızlı değişen kentlerinden Mersin'in Antik Devirdeki yaşamının izleri korunmamış olsa bile Sanayi Devriminin Anadolu'daki kıyı yerleşmelerinin kentleşmesine, mekansal oluşumuna etkilerinin gözlenebileceği, öğrenilebileceği merkezinin, kentsel öğelerinin önemli ölçüde kayıp olduğu bilinen ancak "İstasyon'dan Fener'e Mersin" kitabı ile tanıklara ve kanıtlara dayalı açıklanan bir durum. Bu olumsuzluğun kent(lilik) hafızası açısından ifade ettikleri bilinmekteyken geçmişe sahip çıkarak "kontrollü değişim ile geleceğe hakim olmak" (s. 44) ve kentsel mekanı biçimlendirmek ise elimizdeki kitaba tüm emeği geçenlerin misyonu. Kendilerine teşekkürlerimizle,

Zekiye YENEN

İstanbul, Ağustos 2010

³ Bakınız: ss. 6, 12.

⁴ Bakınız: ss. 14-26, 36.

⁵ Bakınız: ss. 8-10, 22, 34-40.

⁶ ss. xii, 50-51.